

Wat en hoe

Uit de retorica is bekend dat herhaling van dezelfde vraag heel effectief kan zijn. Door een vraag te herhalen benadruk je het belang ervan, ook al is er al een antwoord gegeven. Je daagt er de ander mee uit zijn eerste antwoord verder te preciseren, het te verdiepen of de crux ervan te verduidelijken: waar draait het hier nu werkelijk om? Vaak lijkt een socratisch gesprek niets anders te zijn dan het koppig vasthouden aan eenzelfde vraag.

In veel therapeutische disciplines behoort het tot de vuistregels om in een gesprek datgene wat de ander heeft gezegd zo precies mogelijk, met zo weinig mogelijk eigen interpretatie, te herhalen en vervolgens verder te onderzoeken. In vergaderingen worden dikwijls begrippen gebruikt of voorstellen gedaan waarvan het loont om eens na te gaan:

- *Wat bedoelen we hier eigenlijk mee? Waar gaat het over?*
- *Waarom doen we dit? Wat willen we er eigenlijk mee bereiken?*
- *Hoe gaat dat in zijn werk? Hoe gaan we dat aanpakken?*

De kern van dit onderzoek is vijf keer achter elkaar dezelfde vraag te stellen. Na vijf keer moet het wat, waartoe of hoe duidelijk zijn. Als een begrip na 'vijf keer wat' nog steeds niet duidelijk is, of als een voorstel na 'vijf keer hoe' nog steeds niet concreet uitvoerbaar is, is het serieus de vraag of je hier wel met een hanteerbaar begrip of een uitvoerbaar voorstel te doen hebt.

Stappen

- Kies een thema of kwestie. Of neem een plan, voorstel of aanbeveling om te onderzoeken.
- Kies een vragensteller en een antwoordgever.
- Vervolgens krijgt een deelnemer de beurt en beantwoordt vijf maal achter elkaar dezelfde vraag.
- Doel is dat je je uitgedaagd voelt om steeds dieper te graven, je onderliggende beelden en rechtvaardigingen op te sporen en onder woorden te brengen.

Enkele voorbeelden

Vijf maal: Wat is ...?

- 1) Wat is dat, democratie? – Respect voor ieders mening.
- 2) Wat is dat, respect voor ieders mening? – Ieders mening heeft evenveel gewicht.
- 3) Wat is dat, ieders mening heeft evenveel gewicht? – In ieder geval dat ieders mening wordt meegenomen in de afweging.
- 4) Wat is dat, ieders mening wordt meegenomen in de afweging? – Dat hij op juistheid wordt onderzocht.
- 5) Wat is dat, de juistheid van ieders mening wordt onderzocht? – Dat er door dialoog, debat of discussie inzicht ontstaat in de juistheid van ieders mening.

Reflectie op dit voorbeeld: De voorbeeldgever kan in stap 5 bepalen of hij tevreden is: staat hier wat ik over democratie denk?

Vijf maal: Waartoe ...

- 1) Waartoe dient democratie? – Om mensen te laten meebeslissen.
- 2) Waartoe dient dat, mensen te laten meebeslissen? – Om erachter te komen wat ze zelf willen.
- 3) Waartoe dient dat, erachter komen wat de mensen zelf willen? – Om een besluit met draagvlak te kunnen nemen.
- 4) Waartoe dient dat, een besluit met draagvlak kunnen nemen? – Om zo goed mogelijk te kunnen besturen.
- 5) Waartoe dient dat, zo goed mogelijk kunnen besturen? – Om mensen tevreden te houden.

Reflectie: Het gevaar is in cirkeltjes te gaan draaien; de uitdaging is om in elke ronde dieper te graven, en niet alleen andere woorden te kiezen of terug te grijpen op eerdere antwoorden. Een bekende, veel door kinderen gehanteerde variant is natuurlijk de herhaling van de waarom-vraag.

Vijf maal: Hoe ...

- 1) Hoe beoordeel je of een cursist geslaagd is? – Door na te gaan of hij aan de eisen voldoet.
- 2) Hoe doe je dat, nagaan of de cursist aan de eisen voldoet? – Door van elke eis apart vast te stellen of hij daaraan voldoet.
- 3) Hoe doe je dat, van elke eis apart vaststellen of de cursist daaraan voldoet? – Door na te gaan waar en wanneer in de cursus de cursist heeft laten zien dat hij aan die eis voldoet.
- 4) Hoe doe je dat, nagaan waar en wanneer in de cursus de cursist heeft laten zien dat hij aan die eis voldoet? – Door de cursist ruime gelegenheid te bieden om te laten zien wat hij weet en kan, en dat in een portfolio te documenteren.
- 5) Hoe doe je dat, de cursist ruime gelegenheid te bieden om te laten zien wat hij weet en kan, en dat in een portfolio te documenteren? – Door vooraf vast te stellen wat er in het portfolio opgenomen dient te zijn en achteraf vast te stellen of het portfolio compleet is.

Reflectie

De hoe-vraag dwingt de deelnemer tot een precisering en operationalisering van zijn antwoord in de eerste en tweede ronde. Aanvankelijk lijkt dat niet tot een dieper inzicht te leiden. Maar

vanaf de derde ronde wordt het de deelnemer steeds duidelijker hoe het 'hoe' in zijn werk gaat en komen ook de verborgen aannamen aan het licht, in dit geval dat de gedachte niet uitgaat naar een aparte, afsluitende toets, maar naar een stapsgewijs op te bouwen portfolio.

Varianten

Een variant van deze manier van werken is de beantwoording te laten plaats vinden in de vorm van een estafette: één persoon beantwoordt de vraag in de eerste ronde, de volgende denkt door op dit antwoord en beantwoordt de vraag in tweede ronde, enz. Ook dat leidt tot interessante inzichten die aanleiding geven tot een vervolgesprek.

Een andere variant is deze:

- ieder beantwoordt de uitgangsvraag en schrijft zijn antwoord op
- ieder leest zijn antwoord voor
- een van de antwoorden wordt uitgekozen
- dát antwoord wordt in de volgende ronde onderzocht, enz.

Afronding: wat heeft dit aan het licht gebracht?

Bij sommige kwesties kan het interessant zijn het antwoord uit de vijfde ronde te onderwerpen aan nader onderzoek, door vijf keer een andere vraag eraan te stellen. Zo kan het onderzoek naar het 'wat' van democratie worden vervolgd met een onderzoek naar het 'hoe' van het tot stand brengen van een dialoog. Het onderzoek naar het 'hoe' van de beoordeling van een cursist kan worden vervolgd met een onderzoek naar het 'wat' van een portfolio.

Koppeling met andere werkvormen

Nadat enkele deelnemers de uitgangsvraag vijf keer hebben beantwoord heb je voldoende materiaal om samen te bepalen wat nu de kwestie is die in het vervolgesprek verder moet worden onderzocht. Voor dat gesprek zijn allerlei werkvormen beschikbaar: dialoog, socratisch gesprek, debat, schrijfoefeningen, etc.

Literatuur

Willem Verhoeven, Henk IJsselsteijn, *De kunst van het vragenstellen*. Associatie voor Coaching, Aarle-Rixtel 1997.

www.cleanlanguage.co.uk